

ОСВРТИ

Мијана Васовић

Факултет политичких наука
Београд

Научна критика

Примљено: 8. 11. 2007.

ОД ВАРЉИВЕ ЉУБАВИ ДО МЕДИЈСКИ ДИКТИРАНЕ МРЖЊЕ

Слободан Вуковић, *Како су нас волели: антисрпска пропаганда
и разбијање Југославије*, Stylos, Нови Сад, 2007. (стр. 181)

Студија С. Вуковића *Како су нас волели* представља још један покушај, у низу постојећих анализа југословенске кризе, да се научно истраже узроци /или катализатори распада бивше (друге) Југославије, односно трагичних друштвених догађаја који су са тим коиндицирали или непосредно следили. Ова социолошка, политиколошка и, на махове, социјалнопсихолошка анализа усмерена је посебно на анализу улоге коју су у овом процесу имали политички интереси и активности спољашњих политичких чинилаца; пре свега, на откривање улоге појединих од најразвијених и политички најмоћнијих држава Европе и света, САД, Немачке и Велика Британије, које се светском јавном мњењу, еуфемистички, представљају као „међународна заједница“. Прецизније одређено, циљ овог истраживања, како то сам аутор формулише, јесте да обелодани, илуструје и објасни карактеристичне примере (парадигме) информационог (медијског) рата који је претходио или пратио развој југословенске кризе, током последње деценије двадесетог века. Посредством медијског рата који је – у склопу моћне политичке пропаганде, планиране на државном нивоу – више од једне деценије вођен против Србије, владе ових земаља успешно су припремиле сопствено и целокупно светско јавно мњење да прихвати и подржи њихово, интересно обојено (дипломатско, економско и, најзад, војно), ангажовање на страни појединих, фаворизованих, актера југословенске политичке драме. На овај начин, „међународна заједница“ је, по мишљењу аутора, допринела не само промоцији и оправдавању сепаратистичких идеја (и процеса сукцесивних отцепљења бивших југословенских република од своје матице, који се одигравао по „домино систему“), већ и избијању трагичних међуетничких сукоба који су те процесе пратили. Начине на који су медији ових држава представљали актере, односно тумачили узроке и след политичких догађаја на Балкану (као средишту своји историјских геополитичких интереса) Вуковић види као основно исходиште међуетничких анимозитета и предрасуда за које сматра су, током процеса распада југословенске државе, одиграли улогу – ако не генератора, а оно бар основних катализатора – међуетничког рата.

Књига С. Вуковића подељена је у пет поглавља. У Уводном поглављу аутор излаже основне циљеве своје студије а то су: истраживање улоге коју су медији развијених западних земаља имали у разбијању друге Југославије и анализа пропагандних механизма информационог рата који је у ту сврху вођен против Србије. Аутор посебно жели да осветли разлоге и функцију пристрасног извештавања западних медија о догађајима који су се дешавали у контексту распада државе и избијања међуетничких сукоба на тлу бивше Југославије, односно политичку сврху исконструисаних („искривљених“) негативних представа и стереотипа о Србији и Србима која су се, као резултат, прошириле у светском јавном мењу. С. Вуковић унапред нуди неколико могућих одговора на ова питања у виду постављених теза. Он износи претпоставке о утицају политичких (националних, државних) интереса појединих западних влада на извештавање њихових медија о спољној политици уопште и југословенској кризи посебно; о упливу традиционалних непријатељстава и реваншистичких сентимената (посебно када је реч о немачким и аустријским медијима); о манирима медијског сензационализма у служби повећања новинских тиража; о негативним стереотипима о Балкану као реликтима идеолошких антагонизама из доба „хладног рата“; о мотивима неког новог западног колонијализма усмереног на бивше комунистичке земље који се скрива иза идеје увођења демократије и заштите људских права; и, најзад, о утицају верског фактора и политике ширења утицаја католичке цркве на Исток, која се поспешује медијском конструкцијом негативних стереотипа о Србима као православном народу.

У другом поглављу „Политичка моћ и медији“ Вуковић подробније анализира и илуструје политичке изјаве и поруке које, посредством медија, пласирају истакнути представници западних влада (америчких, немачких, аустријских) и страни политичари. У средишту ауторове пажње су поруке које имају функцију стереотипизације и сатанизације (осуде) Срба и Србије, које он смешта у (политички и временски) контекст југословенске драме и на тај начин покушава да утврди њихову стварну политичку и пропагандну функцију. Он посебно истиче функцију креирања јавног мњења које треба да оправда и подржи реалне политичке и војне потезе дотичних влада. С. Вуковић указује, такође, на делатност ПР агенција које су ангажовале владе ових земаља са циљем да промовишу сопствени политички интерес као општи и универзалан. На тај начин се, према мишљењу аутора, сопствени политички интерес интерпретира као опште морално добро, што намеће и одређену концепцију правде у складу са којом се могу морално оправдати сви каснији политички потези и акције, ма какве природе они били.

У трећем и четвртом поглављу, аутор посебно описује и анализира анти-српску пропаганду немачко-аустријске и англо-америчке штампе. Он разматра њихову улогу у стереотипизацији и сатанизацији Срба и Србије у склопу историјских и актуелних политичких догађаја и односа, односно рекапитулирајући генезу историјских и актуелних анимозитета. Када је реч о немачко-

аустријској штампи, С. Вуковић истиче као кључни мотив негативне стереотипизације Срба историјски реваншизам. Немачко-аустријска медијска пропаганда, према аутору, обилато користи стереотипну матрицу која црта „границу на Дрини“, тј. разврстава поједине југословенске нације (и отцепљене републике) на „европске“ (прогресивне и рационалне) – какве су, пре свега, Словенија и Хрватска – и оријенталне (традиционалне и ирационалне), којима, наравно, припада и Србија. Он посебну пажњу посвећује обновљеном стереотипу о „Великој Србији“ и српском хегемонизму који је настао у склопу некадашње аустроугарске пропаганде; указује на поновну медијску експлоатацију флоскуле о Југославији као „вештачкој версајској творевини“ која је била карактеристична за фашистичку и усташку, пропаганду; и објашњава функцију карактеризације Србије као „последњег бастиона бољшевизма“, што је било својствено немачкој штампи. У карактеризацији Срба, немачко-аустријска медијска пропаганда обилато користи и поређење са фашизмом и нацистима, у чему С. Вуковић „чита“ тежњу за релативизацијом сопствених злочина. Закључак је аутора да је основни циљ овакве антисрпске пропаганде, оснажене реваншистичким тежњама, „скретање пажње са стварних узрока југословенске кризе“ и, истовремено, „политичко и правно оправдање“ (и охрабривање) најављене сецесије северозападних република.

Вуковић се у својој студији посебно бави могућим узроцима заокрета који је био очигледан у спољној политици Сједињених Америчких Држава када је реч о очувању територијалног интегритета бивше Југославије. Он прати промене у извештавању америчких медија о југословенској кризи које верно одражавају промене у политичким ставовима и тумачењима америчких „националних интереса“ од стране највиших представника америчке владе. Пропагандни процес који иде у смеру оптуживања, па и сатанизације, прво српског руководства, а затим српског народа у целини, током деведесетих година прошлог века аутор илуструје многобројним примерима из медија. Сврха оваквог извештавања, сматра он, јесте придобијање јавног мњења за политичке и војне активности које ће касније спроводити америчка администрација. Веома сличан процес постепеног напуштања првобитно уздржаног става извештача према југословенској кризи, и отворено стављање на страну само једне од сукобљених страна, аутор илуструје и примерима из британских медија. Он минуциозно анализира пропагандна средства формирања медијске представе о Србији и Србима у западном јавном мњењу, у контексту југословенске кризе (коришћење неоправданих историјских аналогича, изван историјског контекста; ширење расистичких лаичких „теорија“ о Србима као генетски предиспонираних за геноцид; позивање на концепт „колективне кривице“ и сл.), и анализира политичка исходишта и функције раширених предрасуда и стереотипа који се налазе у средишту ове својеврсне „конструкције“ југословенске реалности.

Покушавајући, у завршном поглављу, да одговори на „кључна питања“ своје студије о главним разлозима ангажовања „међународне заједнице“ на

распаду (аутор говори о разбијању) друге Југославије и о пореклу парадигме о српској кривици која се изузетно брзо проширила и утемељила у јавном мњењу, међу припадницима политичке елите на Западу и, чак, у научној књижевности, С. Вуковић доводи у блиску везу две, историјски утемељене, владајуће представе Запада о Србима: Срби су, с једне стране, посматрани као етнички и политички стожер југословенске идеје и државотворства (и хегемонизма), а са друге као основни чувари реликата комунистичке (бољшевичке) идеологије и православног русофилства. Традиционално идеолошко, антикомунистичко, опредељење Запада и неповерење према Русији (које је остало јако и после пада Берлинског зида), историјски (немачко-аустријски) реваншизам и осујећени прозетилизам католичке цркве (која Србе види као препреку свог ширења на Исток) аутор обележава као основне разлоге подршке коју је „међународна заједница“ дала разбијању Југославије. Основну стратегију медијског рата који је вођен у политичком контексту насилног разбијања некадашње државе, Вуковић открива у покушајима сатанизације њене најбројније националне групе – српске нације. Медијски формирана и широко или опште прихваћена представа о Србима као оваплоћењу (инхерентног) зла требало је да послужи у сврху оправдавања и давања легитимитета насилним променама које је иницирао и подржао „Запад“, односно други, сопственим националним интересима усмераваани политички актери (представници етничких група) са југословенских простора.

Студија др Вуковића представља, пре свега, вредан извор података и илустрација који сведоче о медијско-информационом рату који је вођен против Србије током деведесетих година и који је имао значајног удела у „разрешењу“ југословенске кризе. Ова студија, међутим, обилује и анализама које осветљавају универзалне законитости вођења медијског рата у функцији промоције партикуларних политичких интереса светских центара моћи. У том смислу, она превазилази оквире публицистичког приступа (тако честог у овој области анализе) и представља вредан допринос разумевању процеса медијске „конструкције“ друштвене реалности у датом историјском, политичком и укупном друштвеном контексту. Ове карактеристике студије најбоље је препоручују за објављивање и представљање научној и широј јавности.